

דרכנו ע"פ שיחות הרצי"ה לפרשת פנחס-

קנאות

ראש הישיבה

1. שיחות הרצי"ה עמ' 324 והלאה

2. טהרת הנישואין בישראל

ומכאן לעניננו: פגישה עם הענינים המכאיבים והמזעזעים ביחס לסדרי משפחות בישראל. בגמרא מבואר²⁶ שזהו המובן של "בעל בת אל נכר"²⁷. אדם מישראל, גזע קודש, בועל בת אל נכר!

בעם ישראל ישנם מדקדקים במצוות יותר או פחות, אבל, תמיד שמו לב לשני דברים מיוחדים: מילה²⁸ ונישואין²⁹. תמיד היתה הרגשה כללית שעד כדי כך לא יהיה. אדם שלא ימול את בנו, אין לתאר.

אגב, היה בזה ענין עם אחד מאנשי המחשבה הלאומית, שלום אש³⁰, בראשית הופעתו בוורשא. בעיר זו של גאונים וצדיקים, היה מעשה במשפחה שלא רצתה למול את בנה. על-כן אנשי החברא קדישא לא קברו אותו בבית קברות. יצא ה"תכשיט" הזה נגדם בצעקות. זאת דוגמא.

לעומת זאת, נורדאו, כאשר הציעו לו להיות מנהיג אחרי הרצל³¹, סירב מפני היותו במצב משפחתי כזה. התבייש. זה כבר שייך למדרגה של תשובה. העושה עבירה ומתבייש, מוחלין לו^{32,33}.

אפילו במקומות המכונים לא דתיים, היתה קיימת בריאות של הרגשה יהודית כלפי שני דברים אלה: ברית מילה ובעל בת אל נכר.

3. קנאות מתוך תורה

פינחס מזדעזע מפני בעילה זו. אדם מישראל, מגזע אברהם יצחק ויעקב, מגזע אשר עמד על הר סיני³⁴ — בכל חיוניותו וגופניותו, בעל בת אל נכר! "ויקם מתוך העדה, ויקח למח בידו"³⁵.

"העדה" — זו הסנהדרין³⁶. כל ישראל נקראים עדה³⁷, ובמיוחד הסנהדרין. הוא קם מתוך תורה, מתוך כח של תורה. בגמרא סנהדרין מסופר, שפינחס אמר למשה רבינו: "לא כך לימדתנו רבינו..."³⁸.

יש הבחנות דקות בקנאות. יש קנאות מתוך העדה — מתוך תורה, ויש קנאות מתוך מידות רעות, מתוך ריתחה, כעסנות ושנאה. לכן היה צורך לברר את היסודות הנפשיים הפסיכולוגיים של קנאותו של פינחס³⁹, כמבואר בסידור "עולת ראייה"⁴⁰.

מסופר בגמרא³⁹ שלאחר שפינחס קינא לד' נעשה רעש גדול: פינחס הרג אדם מכובד, נשיא שבט בישראל. זהו חטא איום ושחיתות נוראה. יש לפינחס תכונה של "רצחנות"! שורשה בשייכותו המשפחתית ליתרו. יתרו היה גוי, והוא פיטם עגלים לעבודה-זרה. גם בפינחס יש יסוד של גויות, תכונות של גוי! לכן באה בתורה אריכות דברים: "פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, השיב את חמתו"⁴¹. לא מצד הרתחנות קם פינחס, אלא מצד אהרן הכהן, איש החסד⁴², "תמיך ואוריך לאיש חסידך"⁴³, "אוהב שלום ורודף שלום"⁴⁴.

התורה מעידה "הנני נתן לו את בריתי שלום"⁴⁵. בפרשתנו מתגלה ה"פשט" של מה שאירע בפרשה הקודמת: "פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, השיב את חמתי מעל בני ישראל, בקנאו את קנאתי בתוכם, ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי"⁴¹. זהו בירור מתוך מקור אלוהי של ערך מעשהו של פינחס⁴⁶.

4. כל קנאות צריכה בדיקה

יש קנאות של טהרה ותורה, ויש קנאות של רשעות שיסודה בשנאת הבריות שעליה אמרו חז"ל, בגמרא יבמות, שכל מקום שיש שנאה אצל אדם צריך לבדוק אם הוא מזרע של אברהם אבינו⁴⁷. "כל המרחם על הבריות, בידוע שהוא מזרעו של אברהם אבינו"⁴⁸. וכשיש אכזריות, צריך בדיקה⁴⁹.

יש מקום להבחין בטון, ממש בטון [=בנימת הדברים].

גם לגבי אלו שמכונים קנאים, כאן בארץ-ישראל, יש מקום לבדיקה אם זה בגלל מידות רעות⁵⁰, שהרי ה"חפץ חיים" מזכיר ש"לא תשנא את אחיך בלבבך"⁵¹, זה אפילו על רשע גמור⁵².

סיפר לי חתנו של צדיק אחד, "הזוויעהילר רבי", שפעם בא אליו אחד מהכת הידועה של "קנאים", אשר "בווערת" להם יראת שמים. הוא ביקש שהרבי יעזור לו להילחם נגד פורקי עול וכו'. דיבר ודיבר באיזה מין קדושה חוצבת להבות אש. הגאון, הצדיק, הנחמד והפיקח, שמע, שמע. אחרי ששמע, אמר לו: כל זה עצבנות! בעד עצבנות לא מקבלים עולם-הבא. עולם-הבא מקבלים על קנאות טהורה ממקור התורה. ובכך גמר עם הבחור הזה.

5. פינחס זה אליהו

פינחס זה אליהו⁶⁴, כי מושג הקנאה משותף לשניהם. פינחס היה בדור קודם ואליהו בדור מאוחר, אבל יש ביניהם מושג משותף: "קנאה", כפי שכותב רש"י שזו מלה המשותפת להם⁶⁵. אצל שניהם יש מצב של קנאות עילאית. שני אישים אלה הם אנשי קודש ענקיים, ויש פגישה בין שתי נשמות אדירות אלה. יש מצב של התרוממות למרחקים.

אנו נמצאים בעולם-הזה, ואנו מסתכלים זה על זה וחושבים שמה שאנו רואים זהו האדם. אבל "האדם יראה לעינים"⁶⁶. אנו רואים רק מציאות של

צללים. הגופניות היא רק החיצונית של המציאות, היא רק הצל. אבל לפי ערך גדלות הקדושה, יש יותר מקום להיפגש עם עצם הנשמה. ויש כאן שתי נשמות אדירות שהתגלו במצב של קנאות מתוך העדה, בהופעה עצומה וכולטת של קדושה.

בגמרא בבא מציעא מסופר שרבה בר אבוה פגש את אליהו בבית-הקברות. הוא שאל אותו: והרי אתה כהן? ⁶⁷ מכאן שפינחס זה אליהו, בפנימיות עולמיהם, בפנימיות נשמותיהם. זהו "נורא אלהים ממקדשיך"⁶⁸, הנוראות האלוהית ששוכנת במציאות ובסתרי המציאות. כשם שיש סתרי תורה, כך יש סתרי מציאות. ובסתרי המציאות, ישנו מצב כזה של פגישת ערכי נשמות, פגישה מסתורית, מיסטית. יש על כך פרק ב"אורות הקודש"⁶⁹. הנשמה זהו האדם האמיתי והפנימי, זאת מציאותו האמיתית. פה אנו נפגשים עם הופעת כוחות אדירים של קדושה, שייחודם הוא קנאות קדושה, גדולה ואלוהית.

6. קנאות מתוך תורה

בראש פרשתנו זוכה פינחס להערכה מיוחדת על קנאותו, מפני שעל ידה "השיב את חמתי מעל בני ישראל"⁴⁷, מפני שבכח גבורתו וניתוחו התקיף, הוא סילק את הערכוביה שנמשכה מעצת בלעם. לא כל אחד יכול להיות קנאי. יש בידי מכתב מהאדמו"ר מאוסטרובצא, שבו כותב מזכירו: "התורה הקדושה פרסמה פינחס בן אהרן, כי הוא, רק הוא, היה יכול לקנאות קנאת ד' צבאות, ולא איש בלעדו"⁵¹. לא כל אחד יכול לקנא, רק פינחס בן אלעזר הכהן⁵², אחרת העולם יחרב. קנאות מצריכה מדרגה עליונה. לכן התורה מאריכה בדברים אלה כדי לברר מי שייך אליה.

2. ספר יהושע כ"ב, י"ג, ל-ל"ג

יג וישלחו בני ישראל אל בני ראובן ואל בני גד, ואל חצי שבט מנשה--אל ארץ הגלעד: את-
פינחס, בן אלעזר הכהן...
ל וישמע פינחס הכהן, ונשיאי העדה וראשי אלפי ישראל אשר אתו, את-הדברים, אשר דברו בני-
ראובן ובני גד ובני מנשה; וייטב, בעיניהם. לא ויאמר פינחס בן אלעזר הכהן אל בני ראובן ואל-
בני גד ואל בני מנשה, היום ידענו כי-בתוכנו יהוה, אשר לא-מעלתם בה, המעל הזה; אז, הצלתם
את בני ישראל--מיד ה'. לב וישב פינחס בן אלעזר הכהן והנשיאים מאת בני ראובן ומאת בני גד
מארץ הגלעד, אל ארץ פנען--אל בני ישראל; וישבו אותם, דבר לג וייטב הדבר, בעיני בני
ישראל, ויברכו אלקים, בני ישראל; ולא אמרו, לעלות עליהם לצבא, לשחת את-הארץ, אשר בני-
ראובן ובני גד ישבים בה.

3. תוס' זבחים ק"א ע"ב ד"ה ואידך

בבבבבב: (א) ואידך נמי הבתיב
וישמע פנחס הכהן הרוא לייחס זרעו
אחריו. פי' מימי משה נתכהן ובעש
שלוש נתייחס ליקרא כהן ולייחס
זרעו ממעלות כהונה להיחס כהנים
גדולים שכן מלינו בדברי הימים (ב)
(ג) שלא היו כהנים גדולים אלא
מפנחס ונספרי מסיק ליה מאת
ביתו שלום שעמדו ממנו שמונים
כהנים בבית ראשון ושלש מאות
בבית שני וכולם נמנו בספרי (ד)

4. במדבר כ"ה, ה', רש"י פסוק ה'

ויאמר משה, אל-שפטי ישראל: הרגו איש אנשיו, הנצמדים לבעל פעור.

(ה) הרגו איש אנשיו - כל אחד ואחד מדייני ישראל היה הורג שנים, ודייני ישראל שמונה ריבוא ושמונת אלפים,
כלאיתא בסנהדרין יח

5. רמב"ן שם ד"ה והנכון בעיני

והנכון בעיני בענין הפרשה, כי מתחלה נאמר (בפסוק ג): ויצמד ישראל לבעל פעור ויחר אף ה' בישראל, כי יצא
הקצף מלפני ה' החל הנגף. והשם ברחמיו אמר למשה, שישפטו השופטים ויתלו הנצמדים ולא יספה האף צדיק עם
רשע, ומשה ציווה כן לשופטים. וכאשר נאספו כל העדה פתח אהל מועד לעשות כדבר משה ועוד הנגף הווה בהם,
והנה העז השמעוני הזה ויקרב אל אחיו את המדינית למרוד במשה ובשופטים ולעשות כן בפרהסיא, כי נשיא וגדול
היה ורבים עוזרים לו.

או כמו שאמרו רבותינו (סנהדרין פב א) שאמרו לו שבטו אנו נדונין מיתה ואתה שותק. והנה התחילו משה
והשופטים לבכות, ויעמד פנחס ויפלל ותעצר המגפה. ולא נדון אחד מכל העם ביד השופטים, כי השם אמר (פסוק
ד): והוקע אותם וישוב חרון אף ה' מישראל, וכבר שב אפו, ולכך לא הזכיר הכתוב "ויעשו כן שופטי ישראל".
ויתכן שתהיה כוונת האגדה הנזכרת, לומר שיהיו ההרוגים לפי המצווה יותר מחמש עשרה ריבוא, לומר שהיו
החוטאים רבים, אבל חסך עליהם ענין פנחס. והנה נשארו מן הנצמדים והקב"ה השמידם אחר כן טרם עברם את
הירדן, זהו שכתוב (דברים ד ג ד): כי כל האיש אשר הלך אחרי בעל פעור השמידו ה' אלוהיך מקרבך ואתם הדבקים
בה' אלוהיכם חיים כולכם היום:

6. מידות הרא"ה פרק תוכחה עמ' ק"ג

יש לעיין בדרכי בני אדם כשרוצים להוכיח איזה איש להסירו מדרכו, אולי זה הדרך לפי ענינו
טובה היא אע"פ שיש בה חסרונות, אבל בחסרונותיה מגינות עליו בעד חסרונות יותר
עצומות. והשי"ת ידריכנו במעגלי צדק, שלפעמים פיתוי היצר הוא להשתקע בתוכחות לכ"א,
ואין זה כי-אם רוע לב. והמרחם רחום יכפר.

פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל, בקנאו את קנאתי בתוכם, ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי. לכן אמר, הנני נותן לו את בריתי שלום. נגד מה שהיו השבטים מבזים אותו: „בן פוטי זה, שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה, הרג נשיא שבט מישראל“, בא הכתוב ויחסו: פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן (סנהדרין פ"ב:). כי מה שקנאים פוגעים בו הוא דוקא קנאים המכוונים בטהר הכונה לשם שמים, וא"כ אמרו שזה שפיטם אבי אמו עגלים לע"ז איך אפשר שתהי' קבועה בנפשו קנאה אמתית בענין ע"ז ובת אל נכר, אלא שודאי תכונות רעות שמצד גזע אמו גרמו לו שיהי' נהנה ממעשי הרציחה, ח"ו, ואפילו אם מכיין גם לשם שמים. אבל הקב"ה יחסו והודיע לכל, שטבעו של פנחס הוא כטבע זקנו אהרן הכהן, הטוב ואהוב לכל, רודף השלו, ובודאי רחוק מרציחה, והי' מעשהו זה נגד טבעו ורק לשם שמים.

את הדבר א"ר יוחנן ששה ניסים נעשו לו לפנחס אחד שהיה לו לזמרי לפרוש ולא פירש ואחד שהיה לו לדבר ולא דבר ואחד שכיון בזכותו של איש ובנקבותה של אשה ואחד שלא נשממו מן הרומח ואחד שבא מלאך והגביה את המשקוף ואחד שבא מלאך והשחית בעם בא וחבטן לפני הכזקים אמר לפניו רבש"ע על אלו יפלו כ"ד אלף מישראל שנאמר ויהיו הבתים כמגפה ארבעה ועשרים אלף והיינו דכתיב ויעמד פנחס ויפלל אמר רבי אלעזר ויתפלל לא נאמר אלא ויפלל מלמד כביכול שעשה פלילות עם קונו בקשו מלאכי השרת לדחפו אמר להן הניחו לו קנאי בן קנאי הוא משיב חימה בן משיב חימה הוא התחילו שבטים מבזין אותו ראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה ודרג נשיא שבט מישראל בא הכתוב ויחסו פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן א"ל הקב"ה למשה הקדם לו שלום שנאמר לכן	דיש אחריהן עטדה ומהדלקה גופה לא קשה דלא עטדה היא כדאמר חסם: המולח והמניף והמניש. לא דק דתנופה והגשה קודמת למליחה כדתיב הניף והגיש קמן ומלת והקטיר ועוד אמרין טהקומן רעה וי"ק"ד שזר קרב אלל המזבח גבי לא מלת והיינו משום שהיתה המליחה אחר התנופה והגשה: ולא

"אבא הרב זצ"ל אמר שיש מקום לקנאות על-פי תורה, רק לצורך ארבעה דברים: א. במקרה של חילול השם. לא כל חוצפה והפקרות היא חילול השם. חילול השם הוא הדבר היותר חמור. 'אחד שוגג ואחד מזיד בחילול השם', מעבר לגדרים הרגילים של חילוק בין שוגג למזיד.² 'אין מקיפין בחילול השם'.³ ההנהגה האלוהית הרגילה בכריאה היא בהקפה,⁴ קרדיט, אבל חילול השם יוצא מן הכלל, של סדר הנהגה הרגילה. אין הקפה, אין הסתר פנים. מיד התגובה האלוהית יוצאת אל הפועל, תוך יום או כמה ימים.⁵

ב. במקום ביזוי תלמיד-חכם וכבוד התורה.⁶ בגמרא בבא מציעא, רבי אלעזר בן רבי שמעון הסביר שנענש, כי 'יומא חד, שמעי בזילותא דצורבא מרבנן, ולא מחאי כדבעי ליי' – יום אחד, שמעתי זלזול בתלמיד-חכם, ולא מחיתי כמו שהייתי צריך.

ג. גם הוצאת דיבת הארץ, כמו המרגלים, מצריכה קנאות.⁸

ד. וכן נגד העושים פירוים בכלל-ישראל. בספר 'בית דוד', לבעל 'נחלת דוד', מוסבר שפירוד בכלל-ישראל הוא כפירוד בשכינה,⁹ וכן בנפש הראיה.¹⁰

ולגבי ארבע נקודות אלה, אבא זצ"ל, שהיה תמיד רך כקנה, הפך לשלהבת מדברי רבינו, הרב צבי יהודה זצ"ל. אש".